

תקציר

אוצר מילים עשיר בגיל הרך נחשב לגורם מרכזי בהתפתחות הילד, הן לגבי השליטה בשפה הדבורה והן לגבי ההתפתחות האוריינית לעתיד. במחקר זה הפעלנו תוכנית התערבות בקרב אימהות ממיצב נמוך וילדיהן בני השנתיים עד שלוש להעשרת אוצר מילים. בהתבסס על המודל האקולוגי של ברונפנברנר (Bronfenbrenner, 1994) התמקדנו בתרומה של הסביבה הרחוקה (רמת המיצב החברתי-כלכלי ורמת אוריינות הבית) ושל הסביבה הקרובה (תיווך האם) ללמידת מילים חדשות אצל הילד. תרומה זאת לא נחקרה עד כה במשפחות דוברי עברית, ממיצב נמוך עם פעוטות. במחקר השתתפו 23 זוגות של אימהות ופעוטות (סך הכול 46 משתתפים), שגרו בשכונות המדורגות על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה כמיצב נמוך. הזוגות חולקו באופן אקראי לשתי קבוצות: התערבות וביקורת. לאימהות בקבוצת ההתערבות ניתנה הדרכה קבוצתית במטרה לקדם את התיווך שלהן בפעילות קריאת ספר לילד. קבוצת הביקורת קיבלה את התוכנית הרגילה של המעון. התוכנית התקיימה במשך שישה שבועות וכללה, שלושה מפגשי הדרכה פנים אל פנים אחת לשבועיים, ושלושה סרטוני הדגמה, שנשלחו באופן דיגיטלי לאימהות בין מפגש למפגש. נתונים על המיצב החברתי-כלכלי של המשפחה, ועל רמת אוריינות הבית נאספו בתחילת המחקר. פעילות קריאת ספר של כל אחת מהאימהות לילדיהן תועדה במצלמת וידאו לפני ואחרי תוכנית ההתערבות. ידע הילד לגבי מילות המטרה במחקר נבחן לפני ואחרי תוכנית ההתערבות. שיערו (א) שילדים שהאימהות שלהם תקבלנה הדרכה לקידום התיווך בפעילות קריאת ספר, יתקדמו בלמידת מילים חדשות יותר מאשר ילדים, שהאימהות שלהם לא יקבלו הדרכה (ב) שתיווך האימהות בקבוצת ההתערבות ישתפר בעקבות ההדרכה, לעומת זה של האימהות שלא קיבלו הדרכה (ג) שתיווך האם, רמת אוריינות הבית, ורמת המיצב החברתי-כלכלי של משפחת הילד, יתרמו להתקדמות הילד בלמידת מילות המטרה, על פי סדר זה (ד) שהתרומה של רמת המיצב החברתי-כלכלי, רמת אוריינות הבית, ושל תיווך האם ללמידת מילות המטרה, תהיה גדולה יותר בקבוצת ההתערבות בהשוואה לביקורת.

נמצא כי ילדים, שהאימהות שלהם קיבלו הדרכה, התקדמו בלמידת המילים ברמה האקספרסיבית, יותר מהילדים שאימהותיהם לא קיבלו הדרכה. תיווך האימהות לא השתפר בעקבות ההדרכה, אם כי ניתן לזהות נטייה לשיפור בשיעור יוזמות הילד, ובהרחבה שעשו אימהות שקיבלו הדרכה לילדיהן. הממצאים מראים גם כי שיעור יוזמות הילד בעת פעילות הקריאה, היכרות האימהות עם ספרי ילדים, רמת אוריינות הבית, רמת ההכנסה של המשפחה, והפירוש למילים קשות שניתן לילדים על ידי האימהות בעת הקריאה, תרמו ללמידת המילים האקספרסיבית לפי סדר זה. למידת המילים ברמה הרצפטיבית נתרמה על ידי הרמה הכללית של המיצב החברתי-כלכלי, במיוחד על ידי השכלת האב, ולאחר מכן על ידי השיפור בשיעור יוזמות הילד. עוד נמצא כי, רמת המיצב החברתי-כלכלי תרמה להתקדמות בלמידת המילים ברמה האקספרסיבית של הילדים לאימהות, שקיבלו הדרכה בהשוואה לקבוצת הביקורת; ורמת אוריינות הבית תרמה להתקדמות בלמידת המילים הרצפטיבית של הילדים לאימהות שקיבלו הדרכה, בהשוואה לקבוצת הביקורת.

תוצאות המחקר מצביעות על חשיבות הסביבה הרחוקה והקרובה של הילד ללמידת מילים חדשות; רמת המיצב החברתי-כלכלי, רמת הסביבה האוריינית בבית, עידוד יוזמות הילד להשתתף באופן פעיל בעת הקריאה, ומתן פירוש למילים הקשות בטקסט על ידי האם בעת קריאת הספר המשותפת. תוצאות המחקר מחזקות את הצורך בפיתוח תוכניות הדרכה להורים במיצב הנמוך, מוקדם ככל האפשר, לקידום ההתפתחות השפתית של ילדיהם בכלל, ולמידת מילים חדשות בפרט, על מנת ליצור עבורם נקודת פתיחה טובה יותר לרכישת האוריינות.